

Entrevista a Mario Minera, activista del Col·lectiu Madreselva

Laura Ibáñez

Entrepobles Alacant

Mario Minera:
“L’energia elèctrica
és el gran punt
de partida per
començar a pensar
quin tipus de
desenvolupament
volem”

Amb el conversatori “Drets humans i empreses transnacionals – El cas de Guatemala”, organitzat per Entrepobles i Perifèries el passat 22 de març a l’Ateneu Popular Pla-Carolines d’Alacant, Mario Minera, activista del Col·lectiu Madreselva, començava un seguit de conferències i trobades mantingudes a diversos territoris de l’Estat espanyol. L’objectiu de la seva visita era visibilitzar les lluites i resistències de les comunitats locals en defensa del territori, així com mostrar les alternatives de desenvolupament que elles mateixes ideen per aconseguir un present i un futur pròspers que no hipotequi les seves vides ni arrasi els seus boscos i rius.

Des de fa uns anys, rebem a l’Estat espanyol informacions preocupants sobre l’estat de les defensores i defensors de drets humans a Guatemala. Per exemple, el 15 de desembre passat, la Unitat de Protecció de Defensores i Defensors de Drets Humans de Guatemala (UDEFEQUA) feia pública la recepció de 839 agressions contra persones, organitzacions i/o comunitats de defensa entre gener i novembre de 2021. ¿ Què està passant en aquest sentit al país?

Estem parlant dels drets col·lectius dels pobles, de la sobirania energètica, en especial de l’energia elèctrica a partir de la protecció de les àrees de recàrrega hídrica, els boscos, els rius, i els

béns naturals que estan al sòl, sobretot al subsòl del territori de Guatemala. Aquest conjunt de temes, que es vinculen, tenen subjectes de drets, protagonistes i representacions individuals o col·lectives. A Guatemala, estan sent criminalitzades. La criminalització té com a fonament el menyspreu i el rebuig a la diferència, a l’altre o l’altra que està reclamant el respecte d’un bé natural i de la vida, i que demana ser pres en compte en una consulta i que se’n respecti la voluntat, això és, si vol o no que un bé natural sigui atorgat de manera discrecional a una empresa extractiva, ja sigui nacional o transnacional. A més, la criminalització suposa que molts operadors de justícia estan fent un ús inadequat o indègut del

dret penal. Estan investigant, perseguint, amenaçant i intimidant representacions dels pobles i les comunitats. A molts els estan empresonant. Aquest és el procés que ha viscut Bernardo Caal. Va ser condemnat a set anys de presó en un procés en què es van violentar totes les seves garanties de degut procés. Va ser alliberat el 25 de març passat, però sobre ell encara pesa l'amenaça d'altres demandes intimidatòries. També hi ha assassinats d'aquestes representacions socials. L'any passat en vam tenir onze.

De la mateixa manera, és perseguida la lluita en contra de tota mena de corrupció i la impunitat emparada des d'operadors de justícia com ara fiscals o ex fiscals. Ells han estat fent bé la seva feina, però són obligats a renunciar, són amenaçats i molts acaben exiliant-se. Són paradigmàtics casos com el de la jutgessa Erika Aifán que va anunciar des de Washington que no tornaria al país perquè la seva vida corria risc. Són criminalitzats, igualment, des de periodistes que exerceixen la llibertat de premsa per mantenir els espais democràtics en la lluita per la llibertat d'expressió, fins a defensors i defensores que estem treballant a ONG. Hi ha una gran gamma de ciutadania que està preocupada pel que està passant, posicionada en contra de la corrupció i la impunitat i per la defensa de drets i llibertats fonamentals al país. Cal recordar que aquests drets i llibertats estan consignats a la Constitució Política de la República de Guatemala.

Després de la paralització que va suposar la pandèmia de la COVID-19, hi ha hagut oportunitat per repensar el model de desenvolupament basat en l'extractivisme dominant a Guatemala?

L'impacte dels projectes extractius, tant d'exploració com d'explotació, està recaient sobre els pobles originaris i els defensors i defensores, amb independència de les seves pertinences, idiomes i cultures. A la pandèmia simplement hi va haver una crida que la gent es quedés a casa seva, però totes aquestes grans empreses van continuar amb els seus processos extractius. Mai no es va paralitzar. No hi va haver l'oportunitat perquè poguessim reflexionar sobre si aquest era el camí.

El més escandalós en el cas de la generació d'energia elèctrica és que les comunitats de pobles originaris que viuen a prop dels

megaprojectes ni tan sols tenen el servei i si el tenen és a preus veritablement elevats. Guatemala és un país que viu sota grans indicadors de desigualtat i exclusió social que es tradueixen en una xifra del 73-74% de població en pobresa moderada o extrema, amb salaris per sota del mínim establert i amb índexs de desnutrició infantil en menors de 0 a 5 anys greus. **La despreocupació per la cura de la vida és total de part de l'Estat i del Govern. Una població que viu sota aquestes condicions, que és desposseïda de l'aigua dels seus rius, que no se li permet fer servir el mecanisme de consulta sobre la base del Conveni 169 de l'OIT [sobre pobles indígenes i tribals] i amb moltes de les comunitats rurals que són a prop d'aquests megaprojectes sense servei d'energia elèctrica o, si en tenen, a preus desorbitats, és com per reflexionar: Això és just?** Sota aquesta injustícia és que caldria estar vivint en una normalitat com en la que estem sortint de la pandèmia?

Quina és l'aposta del Col·lectiu Madreselva davant d'aquestes violacions clares de drets i llibertats fonamentals?

El Col·lectiu Madreselva sempre ha apostat per les resistències pacífiques. Tot i que hi ha una manca de respecte a tota la normativa constitucional i al marc de drets, sempre hem respectat la vigència d'aquestes normatives constitucionals que són garanties fonamentals per a l'existència de la vida i del benestar comú. A més, sempre hem exigit l'aplicació dels convenis internacionals en matèria de drets. Estem acompanyant processos que es donen en els àmbits que el sistema va deixant, entenent que la conjuntura actual dominada per allò que nosaltres anomenem el pacte de corruptes ha limitat moltíssim els espais de participació política. És important per a un Estat de dret com és el cas de Guatemala que totes les veus s'escoltin i s'atengui el clam pel respecte de tots els béns naturals, la crida al desenvolupament del pensament ecologista i, especialment, el respecte a la vida.

El Col·lectiu Madreselva dona suport a les alternatives ideades des de les comunitats. Com va començar aquesta línia de treball?

Enmig d'aquesta situació, que és molt difícil, el col·lectiu va planjar, fa més d'una dècada, que la preservació dels boscos, l'aigua

i la vida és possible no només si es té en compte l'opinió de les persones als consentiments, sinó també si es respecten els seus territoris. Aquest és el cas de la sobirania o justícia energètiques.

Al nord de la zona Reina, després de la signatura dels acords de pau es va assentar el que en els anys del conflicte es van anomenar les Comunitats de Població en Resistència (CPR). No es tractava que la població civil fos combatent, sinó que va ser perseguida durant més de deu anys per part de les forces de seguretat de l'Estat. Van sobreviure als boscos. Un dels acords subscrits en el marc dels acords de pau fa referència al retorn de les persones que van ser obligades a fugir.

Van tornar les poblacions, majoritàriament ixils, a aquests territoris de la Zona Reina. Van fundar una comunitat que es va anomenar *La Unión 31 de mayo*, data en què es va produir l'assentament. En el diagnòstic de necessitats bàsiques immediates es trobava l'energia elèctrica. Ells van ser els que van fer el primer pas per al funcionament d'un servei de llum elèctrica pròpia a nivell comunitari. Al Col·lectiu Madreselva li va ser sol·licitat el suport i, entre els anys 2004 i 2005, va començar a funcionar el servei de manera molt més sistemàtica fins a esdevenir el més important de la Zona Reina. Actualment, entre 600 i 700 famílies estan afiliades. Tenen microcentral i acaben d'instal·lar una segona turbina. Cada any el seu rendiment de comptes té superàvit. Això és important perquè aquesta mena d'iniciatives podrien donar lloc a actes de corrupció. Tanmateix, com que hi ha rendició de comptes pública, perquè

l'administren de manera directa, sempre es produeix superàvit amb què poden anar atenent totes les despeses de manteniment. Així mateix, van tenir recursos per comprar la nova turbina perquè la vella amb que estaven generant ja no els aconseguia.

El servei s'ha estès a noves comunitats?

En aquest moment hi ha quatre centrals operatives que donen energia elèctrica a 1.200 famílies, és a dir entre 8.000 i 10.000 persones a les comunitats de La Unión 31 de Mayo, La Taña, La Glòria i Lirio Putul i la Zona Reina. És petit. Hi ha més de 3.000 famílies a la llista que estan disposades a donar suport als processos d'energia elèctrica. Hi ha tres petites centrals hidroelèctriques més en construcció: una acabada pendent d'inauguració, una altra en camí i la tercera recent iniciada. La gran aposta és veure com es fa això en una regió tan gran, de més de 40.000 persones, on encara hi ha boscos nadius, rius... L'Estat de Guatemala ni tan sols ha proporcionat electricitat a aquestes comunitats. Si existís aquest servei, no fariem el que estem fent. Hi ha discriminació als pobles i segueix el racisme, perquè els han abandonat.

Es perceben canvis en aquestes comunitats gràcies a tenir energia elèctrica?

A la primera comunitat que tenia llum ara hi ha cinc o sis petits negocis de pollastre perquè hi ha congeladors. És possible vendre carn. També hi ha tallers de soldadura autògena per a reparació de vehicles, tallers mecànics i fleques amb forns elèctrics. Es fa un esforç per posar forns per evitar el consum de llenya per a la protecció de la vida forestal. Són iniciatives a favor del bé comú,

que fa dos o tres anys, no es coneixien al país. Ara, sense exagerar, moltes comunitats a altres parts de Guatemala estan viatjant a la regió per veure si el que s'explica és cert.

L'electricitat és el gran punt de partida per començar a pensar quin tipus de desenvolupament volem. Aquesta proposta, des de i amb la gent, és una garantia que els boscos i els rius continuaran vius. També continua lluitant contra totes les formes de discriminació i, en particular, creant mecanismes per a la participació ciutadana, independentment de les formes i creences. Entren totes les religions, i fins i tot tenim afiliacions polítiques de dretes partidistes. Tots hi són perquè estan d'acord que cal cuidar el riu, els boscos, l'aigua. Aquesta és la riquesa enorme: l'amplitud i l'heterogeneïtat amb què aposta el col·lectiu.

És important assenyalar que aquesta és una regió que va estar al centre del conflicte armat. El teixit social es va veure greument afectat. La població està presenciant o sobrevivint a greus violacions de drets humans, però això no els ha aturat. Les famílies lluiten per accedir a la justícia per aquestes greus violacions als drets humans. A més, hi ha comunitats senceres que diuen que hem d'integrar tant els d'una banda com els de l'altra, perquè aquest canvi ho hem de fer juntes. *Quines iniciatives per a la generació d'energia es poden implementar a llocs on els béns naturals es troben més degradats?*

On no hi ha boscos ni rius es vol aprofitar l'energia solar. La condició és que els panells solars siguin administrats per les mateixes per-

sones, que no es deixin a les mans d'empreses que fan l'extracció del bé, establint un cost elevat per la prestació del servei i concentrant-se la riquesa en un petit nucli. Es busca un servei accessible que beneficiï tothom. Per tant, la part clau dels panells solars és que siguin comunitaris per diverses raons. En primer lloc, el manteniment és molt car. El segon motiu són les bateries per acumular l'energia elèctrica. Finalment, s'estima el valor que té allò comunitari, és a dir, la participació.

Què esperes de les trobades que mantindràs amb diferents col·lectius de l'Estat Espanyol?

En aquesta volta, una de les coses que estic redescobrint és que els continguts relatius al valor de la solidaritat estan ressignificats. Un contingut de la solidaritat propi d'aquesta època és probablement l'autogestió. A partir d'aquí ens anem complementant i tornem a reconèixer-nos. Això em proporciona una gran il·lusió perquè és el renaixement de la humanitat, de l'humanisme, de les esperances. Suposa pensar que tot i que és difícil, sabem que hi ha valors com la solidaritat que s'estan recreant en formes diferents. Això és el nou d'aquest període: tornar-nos a complementar i saber que, encara que vam poder creure que estàvem estar sols, la veritat és que mai no ho hem estat.

Per tant, aquest tipus de trobades donen l'oportunitat de tornar-nos a pensar de manera conjunta. Cadascú va fent la seva ruta, però sabent que tenim valors comuns. Tot això em recrea en l'alegria perquè em fa pensar que tots els passos fets no han estat en va. Ara com ara, estan donant fruits i resultats. 🧑🏽🧑🏽

